

substancijalizaciju političkog organizovanja u kome se više uopšte ne može opaziti šta je subjekt u smislu fizičkog supstrata, nekog materijalnog »X«. Danas se radi, pre svega, o aktiviranju očekivanja nekog delanja; politika je postala personifikacija nade da će problemi biti rešeni. Dokle god bude, shodno tome, političkih zahteva, smrt subjekta se odlaže. Postmodernističke objave iščekavanja puke kolektivnosti potpuno previđaju ovaj horizont. Ulazak u simbolički univerzum u kome su »vrednosti« stvar čisto statističkog obračuna na osnovu digitalno priređenih političkih stavova i informacija, uopšte nije u stanju da osvesti nesporazum – makar sa budućnošću – koji u sebe uključuje svaka politika. A kod nje je baš reč o tome da se aporije plodno razvijaju. Bez trvenja i susretanja sa raznoraznim posledicama vlastitog delanja koje se u mnoštvu ljudi uvek izlaže sukobu, ono uopšte ne bi bilo moguće. Ne radi se stoga o tome da čovek ova »iznenađenja« ukloni, nego upravo da ih održi. U tom slučaju praksa neće postati samo stvar teorije i objektivističke nauke koja bi da preduzme poništavanje kontigencije. Paradoksalno, ali i empirijska istraživanja ukazuju na pometnju koja vlada u oblasti naučnih teorija politike: ranije opšteproširene postavke po kojima se projekcije delanja formiraju sa posisanim majčinim mlekom pripadne socijalne strukture, morale su da ustuknu pred zbujujućim rezultatima sledenja normi (koje nisu ništa drugo nego modusi delanja), koje su naprosto »odozgo« implantirane u svest pripadnika sasvim neadekvatnih grupa.

Mišljenja koja su izneli učesnici seminara iz Jugoslavije (Zagreb) uglavnom poznata s obzirom na vlastita polazišta i prisutnosti u javnosti njihovog filozofiranja, ovde ih možemo predstaviti u skraćenom izdanju. Goran Grečić je dao sliku savremenog doba u četiri aspekta: kroz Ničeovu analizu animalnosti, Marksov koncept pozitivnog komunizma i kritiku otuđenja, demokratiju kao uslov razvoja industrije i društva i moderne tehničke znanosti koje čine preduđu sredinu svih crta modernog doba. Zadatak mišljenja bi bio iznaći novi pristup oslobođenja prirode i čoveka koji nije određen isključivo tehnički označenim znanjem i subjektivnošću koja iz njega proizilazi. Davor Rodin je pokušao da obrazloži tezu uzajamne određenosti politike i povesti: kada uopšte ne bismo imali povesnu svest, ne bi bili u stanju da razumemo čovekovo delanje, a ako on ne bi politički delao, ne bi mogli da rastumačimo povest kao proces evidentnih kvalitativnih promena čovekovog života. Pri tome Rodin ima u vidu da postoje delanja koja mogu biti samo povesno objašnjena, da scijentizam stalno nastoji da prekrije povesne promene kao izgrađene elementarno od delanja, i da se ovakva vrsta fakticiteta najbolje da premeriti Heideggerovim postavkama o povesti kao istovremenosti neistovremenog egzistencijalno konstruisanog Tu-bitka.

oko prve izložbe novih tendencija 1961.

(povodom tridesete godišnjice osnivanja galerije suvremene umjetnosti u zagrebu)

piše: ješa denegri

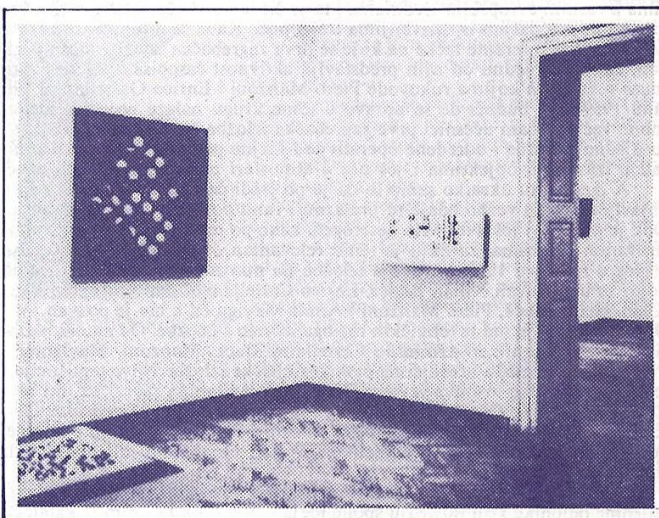
U knjizi *Prospekt Retrospekt – Europa 1946 – 1976*, svojevrsnoj hronici posleratnih evropskih umetničkih zbivanja koju su priredili Benjamin Buchloch, Rudi Fuchs, Konrad Fischer, John Matheson i Hans Strelow, među događajima iz 1961. – zajedno sa izložbama *Bewogen Bewegung* u Stedelijku u Amsterdamu. A *40 au-dessus de Dada* u Galeriji J u Parizu, *Le Nouveau Realisme a Paris et a New York* u Galeriji Rive Droite u Parizu, *Avantgarde 61* u Städtisches Museum u Trieru – kao »događaj godine« navodi se i izložba *Nove tendencije* u Galeriji suvremene umjetnosti u Zagrebu. Hronika o kojoj je reč samo je jedna u nizu potvrda velikog međunarodnog značaja zagrebačke izložbe: ona se nalazi na samom izvoru pokreta koji će neposredno nakon toga doživeti evropsku difuziju i postati jednom od osnovnih problemskih linija u umetnosti prve polovine šezdesetih godina. U istoriji Galerije suvremene umjetnosti iz Zagreba, ali i znatno šire, u istoriji posleratnih umetničkih priredbi u Jugoslaviji, ova izložba svakako zauzima posebno mesto: to je valjda jedini momenat kada se međunarodna umetnička avangarda svoga vremena prvi put okuplja upravo na jednoj izložbi pokrenutoj i organizovanoj u nekoj našoj kulturnoj ustanovi, Svima koji su tada imali dovoljno sluha, smisla, znanja ali i hrabrosti da tu izložbu zamisle, podrže i sprovedu u delo valja danas odati zaslužno priznanje.

O okolnostima u kojima je došlo do organizovanja prve zagrebačke izložbe Nove tendencije postoji svedočenje jednog od njenih inicijatora Alмира Mavigniera, na koje se – mada već dovoljno poznato i više puta navodeno – možda vredi još jednom podsetiti. »Godine 1960. – seća se Mavignier – bio sam u Zagrebu. Prvi dodir s umetnicima i umetničkim kritičarima bio je uzbuđljiv zbog otvorenog duha jedne začudno dobro informisane grupe. Taj se dojam još produbio kada sam zemlju bolje upoznao, jer kontrasti nisu ležali samo u prirodi, u opreci mora i unutrašnjosti, nego i u ljudima s njihovim različitim kulturama i tradicijama; različitim ali ipak povezanim izvanrednom gostoljublivošću. Upravo ta gostoljubivost otvara strancu mnoga vrata koja u većim gradovima inače često ostaju zatvorena. Jedna od tih vratiju meni su se otvorila prilikom jednog razgovora u Umetničkoj galeriji u Zagrebu. Predmet diskusije bio je izveštaj o Bijenalu u Veneciji 1960. godine.

Na pitanje koji su se dosad nepoznati umetnički pravci mogli razabrati na tom Bijenalu, odgovorio sam: nikakvi, i to iz jednostavnog razloga što je

U svom radu na temu »Moralnost i običajnost« Ante Pažanin razvija postavke Hegelove filozofije prava koje razlikuju bivstvovanje i život još od ranih spisa (za mladog Hegela je apsolutni običajni totalitet – narod), da bi u daljem sledu pokazao kako se ovo razvija ne samo u razlikovanju supstancijalnosti života naspram subjektivne slobode kao principa, moderne političke volje, nego i naspram otuđenja čovekovih unutrašnjih snaga, kroz određenost svih ljudi za opštost – da kao osobe budu slobodni i u svetu. Zvonko Posavec se odlučio da dovede u pitanje postavke refleksivne filozofije kroz Heideggerovu destrukciju ontologizma apsolutnog JA.

Konačno, kraj ovoga prikaza ostavljamo za izuzetno originalan i u svojoj skepsi ekscentričan rad prema svemu onome što možemo da zadobijemo delanjem. Reč je o predavanju Henniga Ottmanna (Augsburg) koje je zadobijenoj perspektivi filozofskih teorija delanja pridodalo i pitanja negativne etike: zašto je ponekad bolje ništa ne činiti, nego opet nešto uraditi. Ottmann smatra da je interes za ne-delanje sekundarnog karaktera ali i da je to dovoljno za našu pažnju budući da subjekt moderne uvek može i manje i više da uradi. Danas kada se prave socijalni eksperimenti sa čitavim društvima, kad gotovo neprestano eksperimentišemo sa samima sobom i dolazimo do produkcije čoveka, male greške mogu imati i velike posledice. Negativna etika gleda na čoveku upravo sa te strane i u stvari i nema zadatak da traži »nazadovanje«, nego radije što uopšte da započnemo. Zbog toga ona i ne može da preporučiti neki moral, niti uputstvo za nedelanje, ona ne želi da propiše neko trebanje (u smislu moći-ne-činiti), ne želi naravno, da preporučiti ni totalnu imobilnost i paralizujućih čovekovih funkcija. Kao njena praktična propedeutika samo može da posluži izvesno zalaganje za »budi hladan« – U tom smislu Ottmann je izradio nekoliko imperativa, praktičnih pravila, propuštanja. Prema modernoj stvarnosti bi najpre terapijski delovalo propuštanje onoga što može biti bolje urađeno, kao i onoga što neko drugi čini bolje nego mi sami: za svoju slobodu ne mogu sve sam da uradim. Potrebno je propustiti i ono što samo od sebe može da bude trebanje budući da je ovakva teleologija pod sumnjom pukog prisiljavanja na poslušnost, zapravo materijalistička bajka u vidu sekularizovane teologije resurekcije. Uz ovo treba pridružiti i ono što uvek preko loših sredstava daje dobre rezultate. Ne bi trebalo da zvuči kao poziv na rezignaciju odustajanje od onoga što se ne može okončati – pre bi bilo u pitanju obaveza izrade realnog merila pred čovekovom konačnošću. I konačno, preporuka »da moramo da čekamo« mislioca koji je sam prvi tematizovao konačnost kao filozofski problem, može mnogo bolje da deluje Otmanovim nalogom za ponovnim učenjem propuštanja.

zbog tadašnje strukture Bijenala bila predstavljena umetnost koja je već bila poznata posredstvom trgovine umetninama ili posredstvom službenih reprezentacija pojedinih zemalja.

Da bi se ušlo u trag još nepoznatim pravcima, trebalo bi poći u atelje i upoznati umetnike koji eksperimentiraju s novim idejama i novim materijalom, po momjem uverenju umetnike kao što su: Morellet, Grupa N, Castellani, Mack, Piene, Wilding, Gerstner, Pohl, Adrian, Zehringner i drugi, koji traže nove puteve i novu umetničku koncepciju.

Da bi pružio dokaze za to uverenje predložio sam izložbu takvih umetnika... Malo kasnije počele su zaista prve pripreme. Božo Bek, direktor Gradske galerije i umetnički kritičar Matko Meštrović neumorno su u živoj prepisci sa mnom objašnjavali odlučne organizacione momente...

Poslani radovi bili su u proseku vrlo dobri... Osim slika našla se tu jedna nova vrsta plastike koja, međutim, nije imala nijedno tradicionalno svojstvo, nego više karakter objekta.

Po kojem bi redosledu trebalo rasporediti izložbu postalo mi je odmah jasno – objekte treba postaviti iza slika, tj. poći od slikarstva k objektu.

Za naziv izložbe predložio sam ime: Nove tendencije. Taj naziv potiče od imena izložbe *Strogost – nove nemačke tendencije* koja je 1959. bila održana u Galeriji Pagani u Milanu.

Najveće iznenađenje prve izložbe Nove tendencije bila je zapanjujuća srodnost eksperimenta umetnika iz najrazličitijih zemalja, iako su ti umetnici malo znali jedni od drugima ili se često uopšte nisu poznavali.

Taj nam je fenomen u Zagrebu po prvi put doveo u svest egzistenciju međunarodnog pokreta u kojem umetnost otkriva novu koncepciju što eksperimentiraju s optičkim istraživanjem površine, strukture i objekta.

Svest o toj novoj optičkoj dimenziji prisilila je organizatore u Zagrebu, a time i umetnike, da slede razvoj tog pokreta, da ga dokumentuju i o